

SLUTRAPPORT

IOP UNGA ENSAMKOMMANDE 2017 - 2024

STOCKHOLMS STADSMISSION, RÄDDA BARNEN, SVENSKA RÖDA KORSET

Slutrapport IOP unga ensamkommande 2017 – 2024

1. Inledning

Målgruppen som omfattades av IOP avtalet har varit en diversifierad grupp med gemensamma erfarenheter av flykt och separation från sina ursprungsfamiljer, samt en lång och komplex migrationsprocess. Målgruppen har haft en mångårig erfarenhet av kontakt med det offentliga som resulterat i brustna relationer och sviktande förtroende. Civilsamhällets verksamheter har under många år arbetat upp ett förtroende i en målgrupp som lever i marginalerna. Insatserna inom IOP:t har bidragit till att skapa ett sammanhang och erbjudit trygga platser där civilsamhället och målgruppen har kunnat skapa nya förtroendefulla relationer. Denna miljö har bidragit till en ökad möjlighet för målgruppen att stanna kvar inom eller återvända till samhället. Det har varit en förutsättning för att bygga ett förtroende för det offentliga med målet att individerna skulle kunna skapa en hållbar väg framåt.

2. Bakgrund

IOP avtalet för unga ensamkommande tecknades i tiden efter 2015 då många unga ensamkommande barn kom till Sverige och där många unga senare fick avslag på sin ansökan om asyl eller blev av med sina insatser från socialtjänsten i samband med 18 års dagen, eller åldersuppskrivning, vilket resulterade i att många unga hamnade i, eller riskerade att hamna i, stor utsatthet när stödet från samhället försvann.

Målgruppen definierades som *ensamkommande barn och unga upp till 20 år som befann sig i asylprocessen, som fått avslag på sin asylansökan, eller som kommit till Sverige utan att ha kontaktat svenska myndigheter*. Under dialogen mellan Stockholms Stad och organisationerna konstaterades att det fanns ett behov av att hitta långsiktiga, såväl som hållbara lösningar. Det konstaterades även att det saknades adekvata offentliga insatser, både för den grupp av ensamkommande barn och unga som stod utanför samhällets insatser, men också för den grupp som riskerade att hamna där. Stockholms stad, Stockholms Stadsmission, Rädda barnen, Svenska Röda Korset och Barnrättsbyrån påbörjade ett samarbete september 2017 inom ramen för ett idéburet offentligt partnerskap, IOP.

Avtalet förlängdes sedan från 1 september 2021 till 31 december 2021. Som en konsekvens av att målgruppen blivit äldre beslutade Barnrättsbyrån i samband med denna förlängning att inte längre vara en del av partnerskapet. Ett nytt avtal med förhöjd ålder upp till 24 år, slöts från 1 januari 2022 under ett år med möjlig förlängning med ytterligare ett år. Avtalet upphörde helt sista juni 2024.

2.1 Syfte och mål med partnerskapet

- arbeta för att förbättra ungdomens livssituation i staden tills ungdomen erhåller uppehållstillstånd eller återvänder.
- stärka samverkan för att skapa en trygg länkning mellan den idéburna sektorn och myndigheter som kommer i kontakt med målgruppen.
- med utgångspunkt i socialtjänstlagen och kommunallagens vistelsebegrepp är målet med partnerskapet att lindra nöd, främja psykisk och fysisk hälsa och få barn och ungdomar att stanna inom, eller återvända till, välfärdssystemet för att nå långsiktiga lösningar.

2.2 Organisationernas åtaganden inom IOP

Svenska Röda Korset

- Bedriva vårdförmedling genom förmedling till och kontakt med vårdinrättningar samt visst samtalsstöd genom sjuksköterska och socionom.
- Efterforskning av nära anhöriga där kontakten har förlorats på grund av krig, väpnad konflikt, naturkatastrof eller migration.
- Underlätta återvändandet för målgruppen, utifrån dennes önskan och villkor, genom stöd, information och vägledning.

Rädda Barnen

- Psykosocialt stöd i form av gruppverksamheter via mötesplatsen TC gården.
- Individuellt stöd av verksamhetsansvarig socionom och/eller timanställd vid behov av mer långsiktigt arbete med ungdomen eller konkreta punktinsatser
- Genom verksamheten kartlägga ungdomar i särskilt utsatthet och stödja dessa, antingen via verksamheten eller genom att slussa vidare till relevanta aktörer

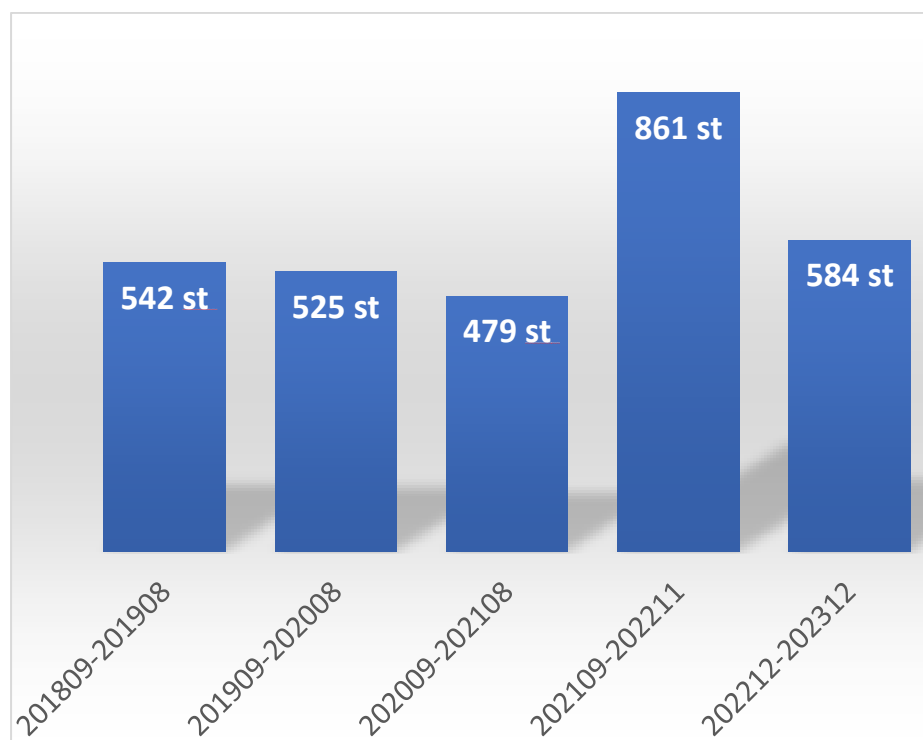
Stockholms Stadsmission

- Anonyma och trygga mötesplatser för stödjande samtal och social samvaro.
- Basbehov i form av mat/kläder/hygien/SL-biljetter
- Länkning och medföljning med ungdomarna exempelvis till sjukvård.
- Juridisk rådgivning och information (individuellt och i grupp).
- Ungdomscoacherna ska på ungdomens uppdrag, tillsammans med ungdomen, utforska olika alternativ utifrån den individuella situation som ungdomen befinner sig i. Skapa förutsättningar för ungdomen att fatta informativa beslut. Information och rådgivning om rättigheter och stöd i myndighetskontakter.

Barnrättsbyrån (klev ur partnerskapet 31 augusti 2021)

- Kvalificerad juridisk och social rådgivning samt råd och praktiskt stöd till minst 50 barn och unga i målgruppen per år. Uppdrag att driva överklagandeprocesser ingår inte.
- Rådgivande kontakter med gode män, socialsekreterare, anställda inom elevhälsa och BUP med flera.
- Återkommande samtal på stadens boenden utifrån behov och önskemål från målgruppen och personalen, därtill nära kontakt med personalen på ungdomsjouren.
- Sociala aktiviteter tillsammans med målgruppen, ett tillfälle varannan månad. Aktiviteterna inkluderar både aktiviteter i lokalen och aktiviteter på andra platser.

2.3 Diagram på antal unika individer organisationerna har gett stöd till inom IOP ensamkommande mellan år 2018 – 2023

3. Samarbete under åren

Parterna inom IOP:t har haft ett nära samarbete sedan starten i september 2017 fram tills partnerskapets slut juni 2024. Arbetet har samordnats via samverkansgrupp och styrgrupp. Samverkansgruppen har under åren bland annat arbetat intensivt med att samla in och sprida kunskap om gymnasielagen, ändringar i migrationslagstiftningen, psykisk ohälsa, brottsutsatthet och missbruksproblematik kopplad till målgruppen ensamkommande. Samverkansgruppen har delat erfarenheter och identifierat luckor i systemet gällande de unga ensamkommande som fått tillfälliga uppehållstillstånd och unga som har hamnat utanför samhällets insatser. Det har krävts omfattande insatser i att vägleda och informera målgruppen i kontakt med olika myndigheter för att göra det möjligt att komma in i systemet vad gäller exempelvis boende, skolplats, val av behörig utbildning, ansökan om studielån, försörjningsstöd. Under de år som har gått sedan partnerskapet ingicks, är det tydligt att samverkan har resulterat i att vi bland annat har kunnat få till en snabbare och tryggare länkning och det har bland annat lett till att ledtider har kapats vilket har resulterat att individen i större utsträckning har kunnat få tillgång till rätt insatser utifrån dennes behov. Parterna har samverkat kring enskilda ärenden, där det också har varit en stor tillgång att regionskoordinatör för människohandel deltagit i arbetsgruppen.

Vårt nära samarbete har också resulterat i att vi snabbt har kunnat ställa om våra resurser utifrån aktuell lägesbild i samhället. Som ett exempel, när det blev klart att den nya gymnasielagen hade röstats igenom, bestämdes det snabbt att vi skulle samla alla organisationer för att erbjuda praktisk hjälp med att fylla i ansökan och få vidare information rörande bland annat skola och ekonomisk ersättning. Tanken med denna verksamhet var att skapa en samsyn i hur vi informerade målgruppen rörande gymnasielagen, denna samordning ledde till att vi minskade dubbelarbete och att vi säkerställde att målgruppen fick samma information från samtliga organisationer.

Under partnerskapet har vi genomfört flera gemensamma insatser, som den större satsningen som beskrevs här ovan som bidrog till att stötta över 300 ungdomar att ansöka om gymnasielagen/förlängning av gymnasielagen. Vi har även kunnat samarbeta när det kommer till

ärenden rörande nödbistånd, vilket var ett viktigt lärandetillfälle och gav möjlighet till att diskutera områden där det funnits utrymme för förbättringar, samt att dela med av oss av olika lyckade länkningsrörande detta område. 2019 tog parterna gemensamt fram en enkät för att undersöka hur stor andel av de unga som vi mötte var utsatta för någon form av exploatering. Vi hade indikationer om att målgruppen riskerades att exploateras eller redan varit utsatta för exploatering. Det var 103 unga deltog i undersökningen som visade att många av de unga vi mötte var eller hade varit utsatta för olika former av exploatering. Under hösten 2022 genomfördes två gemensamma insatser för att stötta ungdomar som hade tillfälligt uppehållstillstånd genom gymnasielagen och som efter avslutade studier och efter fått anställning behövde stöd att ansöka om permanent uppehållstillstånd.

Vi har under åren utvecklat vår gemensamma kompetens bland annat genom att fortbilda oss under våra samverkansmöten med externa gäster som jobbar med relaterade områden och genom att vi kompletteras varandras kunskapsområden. Den gemensamma omvärldsbevakningen som vi har gjort tillsammans har skapat en mer komplex och sanningsenlig bild av situationen för våra målgrupper. När det var möjligt har vi sett en fördel med att sprida denna kunskap vidare till viktiga aktörer inom staden genom exempelvis föreläsningar eller deltagande på viktiga sammankomster som rör målgruppen. Den kunskap som har samlats in och dokumenterats inom IOP har även spridits nationellt och inom Europa (till exempel genom medverkan i EUPROM Project) då exempelvis Socialstyrelsen, Länsstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheter och flera kommuner utanför Stockholm Stad efterfrågat erfarenheterna kring samarbetet.

Verksamheterna inom partnerskapet har kontinuerligt arbetat med att vara länkar in i samhället för de barn och unga som har hamnat utanför eller riskerat att hamna utanför samhällets insatser. Partnerskapet har genom åren bidragit till att lindra nöd och främja psykisk och fysisk hälsa på flertalet sätt. Partnerskapet har erbjudit trygga mötesplatser med professionella som kunnat ge adekvat stöd och säkra hänvisningar till vård och rådgivning. Det har exempelvis innefattat stödsamtal, information om och kontakt med sjukvård, traumabehandling, juridisk rådgivning eller hjälp med familjeåterförening, stöd i kontakt med Migrationsverket och ambassader. Det har också innefattat föreläsningar och samtalsgrupper kring frågor som är aktuella för målgruppen samt stöd kring basbehov som mat och kläder. Respektive verksamhet har arbetat med principer om egenmakt och självstärkande aktiviteter för att bidra till att individen ska få en större kunskap om sin situation, samt möjliga vägar framåt för att närma sig en tryggare livssituation.

4. Iakttagelser genom åren

4.1 Boendesituation

Under åren har vi stött på ett flertal ungdomar utan säkra boendeförhållanden. Många har besökt våra verksamheter utan att sedan ha en sovplats för natten. Flertalet av Stockholm Stadsmissions och Rädda Barnens deltagare har under detta samt föregående år fått boendeplats via Project Soulidity HR (och även Nya rum) som bland annat Svenska Röda Korset ger medel till. Utan dessa boendeplatser hade betydligt fler behövt sova på gatan och riskera att hamna i ännu större utsatthet.

För de som beviljats uppehållstillstånd, exempelvis genom gymnasielagen, har det också ofta varit svårt att komma in på bostadsmarknaden och hitta ett hållbart och tryggt boende. Majoriteten av de unga med tillfälligt uppehållstillstånd som vi mött i våra verksamheter har bott som inneboende eller i andra- eller tredjehandskontrakt, ofta med höga hyror och där det även kan ha varit olika regler som de behövt förhålla sig till, så som att man inte fått använda köket vissa tider eller inte ta hem vänner. Trångboddhet har också varit ett stort problem.

4.2 Vård

Insatserna som gjordes i början av partnerskapet handlade om att ge stöd och information om hur man söker vård i praktiken. Vi har hela tiden utgått från målgruppens juridiska status i kontakt med sjukvården och hjälpt till med allt ifrån att boka tider, följa med individer till sjukvården, till att bestrida

felaktiga sjukvårdsfakturor och i flera fall även direkta nekande till sjukvård eller remissvägran i specialistvården då det kopplats till patientens juridiska status.

Till en början handlade dock mest om allt från lättare somatisk vård och råd om egenvård, till att hänvisa till den offentliga vården samt hjälpa individer som tvingats flytta att återfå vårdkontakter.

Det som initialt upplevdes som det mest utmanade var att hitta rätt vårdnivå för att möta upp den psykiska ohälsan. Det var i dessa fall även svårt att hänvisa de vi mötte till den offentliga vården. Bedömningen efter det första året var att det inte fanns så stora behov av somatiska insatser men stora behov av samtal och psykolog och att dessa behov var svåra att möta.

En vanlig uppfattning som samtliga organisationer mötte från psykologer/kuratorer i den offentliga vården, var att det upplevdes svårt att hjälpa ungdomarna om de inte har de mest basala behoven tillgodosedda först. Det resulterade i ett moment 22 där ungdomarna kom i kläm.

Något år in i projektet lyftes problematik kring missbruk, fler inom partnerskapet hade observerat att det förekom ett utbredd missbruk inom målgruppen men att individerna nekades vård. Det föreföll sig som att målgruppen nekades insatser kopplat till missbruk från kommunen och detta ledde i sin tur till att även akuta insatser med avgiftning nekades av regionen då det inte fanns några uppföljande insatser efter avgiftning. Situationen lyftes till en strategisk nivå, bland annat i samtal med Sveriges Kommuner och Regioner, SKR.

Pandemin ledde till en försvårad tillgång till vård då många mottagningar, däribland BUP, övergick till att bara ta emot akuta besök. Detta ledde till att flera i målgruppen tappade kontinuiteten i sina vårdkontakter. Vården övergick även i att tillgängliggöra sig digitalt vilket hindrade målgruppen att få vård då de saknade tillgång till förutsättningar så som Bank-ID. Tidigare kunde målgruppen boka tider och få kontakt med vården genom att gå till en reception, något som nu var omöjligt. Det kunde även konstateras att målgruppen levde på ett sätt som omöjliggjorde att följa uppsatta riktlinjer kopplat till smittspridning och att det fanns en informationsbrist hos målgruppen kring smittan och vilka restriktioner som gällde.

För många sammanföll även Covid-19 med avslutade gymnasiestudier och många i målgruppen var tvungna att skaffa ett fast arbete inom 6 månader för att kunna behålla sitt uppehållstillstånd. Denna stress ledde till ytterligare psykisk ohälsa.

I samband med Covid-19 släpptes även flera ur målgruppen från förvaren. Detta resulterade i att individer inte fick tillgång till sina ordinarie läkemedel, ofta olika former av psykiatrisk medicinering. Att personer fick lämna förvaren resulterade även i att individerna hamnade på nya platser i Sverige och inte visste hur de skulle gå till väga för att återknyta sina vårdkontakter. Då många redan kände till eller varit på Rädda Barnen och Stadsmissionens verksamheter söktes dessa upp på nytt. Länkningar kunde då göras till vårdförmedlingen som stöttade individerna i att återfå gamla eller knyta nya vårdkontakter. Förlust av kontinuitet i vården efter att personer släpps från förvar är ett för vårdförmedlingen sedan tidigare känt problem och något som lyft med ansvariga på Migrationsverket vid flera tillfällen.

Senaste åren har kontakten med vården förändrats för målgruppen då majoriteten levte i Sverige sedan flera år och vet hur man ska söka vård. Därav har fokus senaste åren legat på hur individen kan navigera i vården och vilken vårdnivå som krävs beroende på sjukdomstillstånd.

Något som varit anmärkningsvärt är att målgruppen, som en följd av varierande juridiskt status genom åren, har flera olika "identifikationskort" att visa upp i kontakt med vården, tex gammalt ID-kort, utgången LMA-kort, nytt LMA-kort, kort från region Stockholm för papperslösa osv. Detta skapar en stor förvirring och osäkerhet hos målgruppen kring vad som skall visas upp i kontakt med vården.

Vi ser att det vid vissa fall finns tydliga behov, så som nekad fortsatt psykiatrisk vård i övergång mellan BUP och vuxenpsykiatri, hänvisning och stöd i upprättande av kontakt med psykiatrin för suicidnära patienter, stöd i bedömning om individ blivit nekad vård på felaktiga grunder.

4.3 Psykisk ohälsa

Många som vi möter i vår verksamheter har trauman från händelser i hemlandet och/eller resan till Sverige som mycket ung och utan sina föräldrar/familj. I Sverige har de sedan levt länge med oro kring sin asylprocess och behövt vänta en otroligt lång tid på beslut kring uppehållstillstånd i och med att Migrationsverket hade otroligt långa handläggningstider. Vissa väntade över två år på att få sin asylansökan prövad för att sedan få ett avslag och i samband med sin 18 års dag bli av med alla insatser från samhället; stöd från socialtjänsten, boende i hvb/familjehem, god man etc. Detta innebar att man som 18 åring hamnade på ”gatan” och i en papperslössituation.

Sedan antogs gymnasielagen i två omgångar och en stor del av dessa unga beviljades uppehållstillstånd för studier. Därefter kom pandemin som gjorde det svårt att klara av sina studier och svårt att hitta en varaktig anställning som uppfyller Migrationsverkets krav. Det är många av dessa unga människor som nu återigen få avslag på ansökan om uppehållstillstånd och ska utvisas.

Genom åren har vi träffat många unga som uttryckt suicidtankar där vi har arbetat väldigt intensivt med stöd och länknings till vården.

4.4 Missbruk

Majoriteten av de unga vi mött som har haft ett missbruk har utvecklat missbruket under sin tid i Sverige, ofta efter avslagsbeslut på sin ansökan om uppehållstillstånd eller efter att blivit myndig och i samband med det blivit av med alla sina insatser från socialtjänsten och stöd från god man etc. Flera uppger att det också var i samband med hemlöshet som bruket började, för vissa blev också försäljning av droger ett sätt att försörja sig.

I vissa fall har missbruket startat som en form av självmedicinering. Unga har uttryckt sömnproblem, återkommande mardrömmar, ångest, stor oro kring sin situation och har tagit droger för att försöka stävja dessa tankar och känslor.

Utmaningen har varit stort i att möta dessa unga i ett pågående missbruk då möjlighet till vård varit obegränsad eller obefintlig. Missbruk räknas inte som ”vård som inte kan anstå”. Alla former av insatser från socialtjänst så som behandlingshem/öppenvård har målgruppen inte rätt att tillhandahålla. Rädda Barnen har bland annat arbetat en hel del med privata mottagningar så som prima maria som erbjuder öppenvårdsbehandling i form av samtal och lämna prover och som tagit emot målgruppen. Brist på boende eller omfattande missbruk har dock gjort denna insats otillräcklig för många. Arbetet med NA (anonyma narkomaner) har också varit aktuellt både på det sätt att de har bjudits in till verksamheten och ungdomar har slussats dit. Insatsen är ingen behandling men har kunnat erbjuda stödsamtal och kontaktpersoner utan myndighetsbeslut.

Att möta målgruppen i verksamhet har också varit utmanande då mötesplatser generellt har noll tolerans för droger. Vi har dock behövt anpassa det till en form av lågröskelverksamhet och gjort individuella bedömningar om ungdomen kan finna sig i verksamhet under kvällen eller ej. Har missbruket varit uppenbart tydligt och stört övriga i gruppen har personen behövt avvisas. Till skillnad från personer där både socialtjänst och/eller anhöriga finns att tillgå, har avvisandet av personer utan båda dessa möjligheter varit mycket svårt. I många fall har de avvisats pga. sitt missbruk utan att kunna hänvisas till annan plats, vilket i sig är en stor risk för individen.

Vi ser också unga med tillfälliga uppehållstillstånd som kommer till våra verksamheter med pågående missbruk där de bland annat hamnat mellan stolarna hos socialtjänst och eller inte kunnat driva sina ärenden framåt på egen hand och behövt stöd med detta.

4.5 Exploatering

När möjligheten att vända sig till samhället för stöd begränsas så ökar risken avsevärt att bli utsatt för utnyttjande, exploatering, människohandel osv. Unga som får avslag på sin asylansökan hamnar i stor utsatthet utanför samhällets skyddsnät, utan tak över huvudet och utan pengar till mat. Utsattheten som unga hamnar i medför att risken att utnyttjas för att få mat och husrum är stor. Många hamnar helt i händerna på människors välvilja – eller på den som utnyttjar situationen. Vi ser en stor risk att de vi möter riskerar att utnyttjas på olika sätt, i människohandel, människoexploatering eller utnyttjas på annat sätt. Vi ser även att personer som är i en pågående asylprocess riskerar att utnyttjas på liknande sätt, på grund av att det ekonomiska biståndet för asylsökande (dagersättning enligt LMA) är lågt. Reglerna i lag om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) innebär att rätten till ekonomiskt bistånd och boende upphör efter att ett avslag på en asylansökan börjat gälla. Reglerna och tillämpningen av socialtjänstlagen innebär att personer som tidigare sökt asyl i Sverige och fått avslag på sin ansökan utestängs från möjligheten till stöd från socialtjänsten. Det innebär att personer som tidigare varit asylsökande utestängs både från möjligheten till stöd från socialtjänsten och från stöd enligt LMA. De har inte heller rätt att arbeta i Sverige, och saknar då helt möjlighet att försörja sig själva.

Vi har haft unga i våra verksamheter som har blivit utsatta för människohandel, exploatering och andra former av utnyttjande på grund av att de inte har haft tillgång till tillräckligt stöd från samhället på grund av deras legala status i Sverige. Dessa unga har blivit utnyttjade som arbetskraft, sexuellt utnyttjade för sängplats, utnyttjade att städa, diska, passa barn, utnyttjade av kriminella nätverk och hotade att begå brott etc.

4.6 Limbo

Vi har i våra verksamheter mött ett antal individer som har önskat återvända men där det trots omfattande stöd från oss inte har varit möjligt. De har inte heller beviljats uppehållstillstånd pga. praktiskt verkställighetshinder då det är otroligt höga krav på bevisning att man har uttömt alla möjligheter att återvända. Personer som befinner sig i limbo blir fast i limbo under väldigt lång tid i Sverige utan möjlighet till laglig försörjning eller stödinsatser från välfärdssamhället.

Efter talibanernas maktövertagande i Afghanistan var det många av våra deltagare som beviljades ny prövning, men flera av de som sökte asyl från Afghanistan fick återigen avslagsbeslut. Trots det försämrade säkerhetsläget så har Migrationsverket bedömt att många inte har asylskäl gentemot Afghanistan. Det bidrog till stor oro hos deltagare i väntan på utredning eller beslut. Afghanistans ambassad utfärdar inte resehandlingar eller pass, det finns inget samarbete eller pågående samtal mellan EU och talibanerna. Detta medför att personer med utvisningsbeslut hamnar i limbo, utan rätt till dagarsättning och boende från Migrationsverket eller annat stöd från samhället. Deltagare i våra verksamheter beskriver själva att personer i limbo tvingas in i utanförskap i stället för att få möjlighet att arbeta och försörja sig själv, vara med och bidra till samhället. Många unga från främst Afghanistan har lämnat Sverige och rest till ett annat EU-land, främst Frankrike. Vi har iakttagit att många av våra deltagare som har lämnat Sverige och sökt asyl i Frankrike har fått uppehållstillstånd med flyktingstatus i Frankrike, och det trots att de enligt Dublin förordningen skulle ha skickats tillbaka till Sverige, men där Frankrike har gjort en annan bedömning av asylärendet.

I våra verksamheter har vi mött unga från Marocko som har befunnit sig i limbo under flera år både i Sverige och i andra länder inom EU, men som inte tas emot av Marocko. Marocko har endast tagit emot personer med fastställd identitet. Vi har mött unga från Marocko som har utsatts för människohandel i annat EU-land och fått status som offer för människohandel men som efter överföring till Sverige, enligt Dublin förordningen, inte fått sina rättigheter tillgodosedda som offer för människohandel trots

myndigheters skyldighet att tillgodose detta enligt internationella konventioner. Utan rätt stödinsatser är risken stor att de unga utsätts för människohandel eller andra former av exploatering på nytt.

4.7 Gymnasielagen

De unga som vi mött som med tillfälligt uppehållstillstånd enligt Gymnasielagen har haft en relativt ordnad tillvaro men problem med boendelösning, flera har även befunnit sig långt ifrån arbetsmarknaden. Gemensamt för samtliga är att de upplevt en hög stressnivå och stor oro. Oron har grundats till stor del i att deltagarna själva är ansvariga för att uppnå alla kriterier för att få ett permanent uppehållstillstånd. De har behövt känna till alla kriterier och säkerhetsställa att skola och arbetsgivare har kunskap och lever upp till kraven. Det har inte funnits rum för misstag eller hinder av andra slag. Även de som har haft en ordnad tillvaro har upplevt att de inte klarat av att skicka in en fullständig ansökan utan hjälp från organisationerna inom partnerskapet. De måste ha ett arbete och jobba kvar även om de vantrivs eller blir dåligt behandlade. De ser även att en oro finns kring okunskapen om lagens tolkningar och avsaknad av praxis och en oro för vad som ska hända med Gymnasielagen nästa år. Många uppfyller inte kraven för ett permanent uppehållstillstånd och hamnar därav åter i en papperslös situation. Man ser också att personer som valt söka asyl igen under handläggningen för permanent uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen, har blivit nekade rätten till offentligt biträde. Att söka asyl utan offentligt biträde är rättsosäkert.

Migrationsverket har långa handläggningstider, samtidigt har Migrationsverket krav på varaktig anställning vilket innebär en anställning som är minst två år från den dagen ansökan om permanent uppehållstillstånd skickats in. Vi mött unga vuxna som har väntat över ett år på att få sin ansökan prövad av Migrationsverket. Risken är att en sökande får avslag som ett resultat av långa handläggningstider. Flera av de unga vuxna som vi mött kämpar med psykisk ohälsa och har levt många år under stor press på att slutföra sina studier och hitta en varaktig anställning för att kunna beviljas permanent uppehållstillstånd.

4.8 Målgruppens påverkan/upplevelse av det politiska samtalet/retoriken under åren

Samtliga verksamheter uttrycker att deltagarna har en större oro inför framtiden utifrån det rådande samhällsklimatet. De som saknar uppehållstillstånd känner stor uppgivenhet och de som har tillfälliga och permanenta uppehållstillstånd är oroliga för att förlora sina rättigheter och tillstånd. Den politiska situationen har resulterat i att deltagare uttrycker att de inte känner sig välkomna i Sverige.

4.9 Tidöavtalet

När Tidöavtalet tecknades var det flera punkter som rör migration och integration som skapade en stor oro hos målgruppen om vad detta kommer att innebära och vi har fått många frågor från deltagare gällande detta. Ett exempel rör *bristande vandel*, där vi ser mycket oroligt och starkt på att både missbruk och prostitution ingår i detta. Flera av våra deltagare har hamnat i missbruksproblematik som en direkt konsekvens av hemlöshet, obehandlad psykisk ohälsa och det faktum att inte ha ett tillstånd i Sverige. Majoriteten kom som barn och har inte haft missbruk sedan tidigare utan började först när de kom till Sverige /Europa. Missbruk är klassat som en sjukdom av Folkhälsomyndigheten. Att riskera utvisning på grund av en sjukdom ser vi endast som ett bevis på att människosynen avseende flyktingar skiljer sig från majoritetsbefolkningen. Förståelse tycks saknas om problematiken. Samtliga verksamheter träffar ungdomar med vilja om att bli drogfria men där stödinsatserna inte alltid är tillräckliga för att uppnå önskingarna om man saknar tillstånd i Sverige. Detta beror också på hur omfattande missbruket har hunnit att bli. Det finns dock flera goda exempel från verksamheterna, bland annat från TC-gården, där unga, även utan tillstånd, men med stöd och hjälp lyckats bli drogfria. Vad gäller prostitution är detta en exploateringsform där målgruppen vi möter är sårbara och riskerar att utnyttjas. Den livssituation som inte är självvald, som kan handla om att sakna tak över huvudet, mat och pengar kan göra individerna till typiska offer för att utnyttjas genom prostitution. Vi ser detta som

ett strukturellt problem som behöver bemötas som sådant och inte orsaka ännu mer lidande för målgruppen i form av risk för utvisning.

Skärpta krav för medborgarskap och förslag om att ta bort systemet med permanenta uppehållstillstånd är ytterligare punkter som vi ser kommer leda till konsekvenser för målgruppen. Osäkerheten kring deras framtid kommer leda till fortsatt stress, nedsatt motivation och försämrad möjlighet till integrering samt en ökad psykisk ohälsa.

Redan idag ser vi att vissa vi möter väljer att inte ta kontakt med myndigheter på grund av rädsla för att polisen ska kontaktas och att de ska bli tagna till förvar och utvisas. Vilket om informationsplikten införs med högsta sannolikhet kommer att öka. Rädsla för myndigheter kommer att öka och risken är att misstro för myndigheter kommer att öka än mer även hos personer som har rätt att vistas i landet. Kan komma att försvåra det arbete som civil samhället bedriver då det i förlängningen kan minska tilliten till organisationer, föreningar, etc. Rädsla att även vi ska dela information med polis och Migrationsverket. Samtidigt kan man ana att fler kommer att behöva vända sig till civil samhället för stöd om rädslan att kontakta myndigheter ökar.

4.10 Massflyktingdirektivet

När kriget i Ukraina bröt ut märkte vi att målgruppen, där majoriteten är från Afghanistan, drabbades av långa väntetider hos Migrationsverket. Intervjuer flyttades fram och deltagare beskrev att känslan av utanförskap i det svenska samhället ökade. De beskrev rädsla över att massflyktingdirektivet skulle bidra till att färre personer från andra länder förutom Ukraina skulle kunna få asyl i Sverige, oavsett skyddsbehov. Utöver det upplevde flera en rädsla att som grupp bli bortglömd när hjälporganisationer riktade mer resurser och fokus till personer från Ukraina. Frågor som uppstod handlade bland annat om det kommer bli mindre stöd kvar till andra flyktinggrupper. Att, exempelvis, SL erbjöd endast de som flytt från Ukraina gratis resor samt andra företag som också erbjöd rabatterade priser eller gratis aktiviteter särskilt riktade till ukrainska familjer, ukrainska flaggan som lyste upp på sergels torg, och andra exempel, skapade en känsla av diskriminering och frågor om varför de inte blev bemötta på samma sätt. Vi märkte också att det blev svårare för målgruppen (gymnasielagen och personer som fått tillfälliga uppehållstillstånd) att hitta boendeplatser under denna period. Många som ville hyra ut tidigare prioriterade uttalat i stället ukrainska familjer.

5. Avslutande ord

Vi lever i en föränderlig värld. Restriktiva migrationslagar, hårdnat samhällsklimat och coronapandemin har försämrat situationen för målgruppen. Även säkerhetsläget i omvärlden förändras, vilket påverkar de unga vi har mött och fortfarande möter på olika sätt. För att kunna stötta de som har hamnat eller riskerar att hamna utanför samhällets insatser behövs samverkan. Samverkan inom IOP:t och organisationernas insatser för målgruppen unga ensamkommande under perioden 2017–2024 har gett goda resultat. Genom att våra olika verksamheter har vi kompletterat varandra och har därigenom möta flera av målgruppens behov. Vår styrka är att vi snabbt kan mobilisera oss för att stötta de som deltar i våra verksamheter och nå ut med information och riktade stödinsatser. Goda exempel på detta är samordning av stödet att ansöka om uppehållstillstånd genom nya gymnasielagen, omställningen under coronapandemin för att möta upp det ökade behovet hos målgruppen, samt när det fattades beslut om verkställighetsstopp till Afghanistan.

Hos de unga vi möter i våra verksamheter som befinner sig utanför samhällets insatser är rädslan för myndigheter ofta stor och vi känner oro för att den mer restriktiva politiken med bland annat förslaget om informationsplikt kommer att skapa ett större utanförskap. Vi förutspår en stor utmaning om målgruppens upplevda möjlighet att vända sig till samhället för olika former av stöd kommer att minska i och med den mer restriktiv politiken. Detta tror vi kan öka risken att bli utsatt för

utnyttjande, exploatering, människohandel, och andra typer av brott, samt att bli fast i exploateringen då man inte ser någon väg ur den. Civilsamhället kommer behöva spela en stor roll framöver i kontakten med individer och vi ser vikten att samverka med Staden för att stödja människor i utsatthet.